

**PROBLEM ASPECTS OF THE ISSUES RESOLUTION
ABOUT DOCUMENTARY CONFIRMATION
OF MATERIAL DAMAGE (LOSSES) AMOUNT**

Bukolova V. V.

On the basis of expert practice, the main aspects of research objects determination in conducting forensic economic examination regarding documentary confirmation of material damage (loss) amount calculation are considered. The list of controlling bodies which have the right to carry out planned and unplanned exit inspections of financial and economic activities of business entities, is presented. These are state tax service bodies – regarding payment of taxes and duties (mandatory payments) to the budget and state target funds, nontax payments; customs bodies – for the payment of import duty, excise duty and value added tax; bodies of state treasury, state control and revision service and state tax service bodies within their competence. A list of research objects confirming representation of material damage (loss) in the accounting records of the enterprise is proposed. These are the following documents: checking act which contains computations of material damage (loss); documents which confirm contractual relations between subjects of business activity; primary documents, which must be compiled in the performance of financial and economic activity; registers of synthetic and analytical accounting, in which are systematized operations of financial and economic activity between business entities; documents confirming representation of material damage (loss) in the accounting records of the enterprise or its charge-off due to the means of the enterprise; financial and tax reporting. Having examined documents concerning carrying out economic operation and evaluation of material damage (loss) as a result of its conducting, the expert-economist confirms the fact of representation of this information in the relevant documents including accounting registers.

Keywords: controlling bodies, material damage (loss), additional expenses, loss of assets, profit shortfall, accounting registers.

УДК 620.21

О. С. Донцова, старший науковий співробітник Харківського НДІСЕ

**ОСОБЛИВОСТІ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ
ТОВАРОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ІЗ ВИЗНАЧЕННЯ
ВАРТОСТІ ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕНЬ**

Розглянуто методичні підходи до вирішення проблем, які виникають в експертній практиці при призначенні й проведенні судово-товарознавчих експертиз із визначення вартості зелених насаджень лісних господарств, зелених насаджень у містах та інших населених пунктах.

Ключові слова: судово-товарознавча експертиза, визначення вартості зелених насаджень, порубка лісу, межі компетенції експерта.

Виходячи з практичного досвіду експертів Харківського НДІСЕ, найчастіше слідчі органи призначають судову товарознавчу експертизу в справах про злочини та інші правопорушення проти довілля стосовно визначення збитків від незаконної порубки лісу. Однак це питання в такій

редакції виходить за межі компетенції експертів-товарознавців. Об'єктами судово-товарознавчої експертизи в подібних справах, в окремих випадках, стають товари лісового товарознавства основних промислових порід дерев. У цьому аспекті для усунення розбіжностей і суперечностей, з метою наукового обґрунтування актуальності та однозначного тлумачення всього, що стосується зазначеної проблеми, необхідно розглянути певні регламенти, терміни й визначення із сучасного законодавства України, які повною мірою визначають межі компетенції судових експертів при проведенні товарознавчих досліджень з оцінювання зелених насаджень лісних господарств, зелених насаджень у містах та інших населених пунктах.

Відповідно до постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля» від 10.12.2004 № 17¹, злочини та інші правопорушення проти довкілля посягають на суспільні відносини у сфері охорони конституційного права громадян на безпечне довкілля, а також у сфері охорони, використання, збереження й відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання й усунення негативного впливу господарської та іншої діяльності людини на навколишнє природне середовище, збереження генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій, а також природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною. Згідно з Конституцією України кожен має право на безпечне для життя й здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди (ст. 50) і зобов'язаний не заподіювати шкоди природі та відшкодувати завдані нею збитки (ст. 66).

Однією з основних ознак об'єктивної сторони незаконної порубки лісу є суспільнонебезпечні наслідки вчиненого діяння, що виявляються в завданні істотної шкоди. Ця ознака є найсуттєвішою, оскільки визначає ступінь суспільної небезпеки злочинного діяння. Відсутність шкоди за наявності інших ознак злочину, передбаченого ст. 246 КК України (крім лісів, що належать до природно-заповідного фонду), автоматично переводить такі діяння в розряд адміністративних правопорушень, передбачених статтями 64, 65, 65¹, 67 КУпАП.

Інша форма незаконної порубки лісу, відповідальність за яку передбачена Кримінальним кодексом України, – це рубка дерев у заповідниках або на територіях і об'єктах природно-заповідного фонду, а також в інших лісах, що особливо охороняються. Для настання відповідальності за неї не є обов'язковою наявність певної шкоди. Тобто немає значення, скільки дерев було незаконно зрубано та який розмір шкоди заподіяний, – це діяння вже має ознаки злочину. Тому у всіх випадках учинення самовільних рубок на територіях і об'єктах природно-заповідного фонду матеріали за такими фактами розглядаються правоохоронними органами.

¹ Див.: Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля: постанова Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 № 17 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04>.

У науковій літературі та судових роз'ясненнях підкреслюється, що поняття «істотна шкода» є оціночним. Це означає, що питання про істотність певної шкоди, завданої незаконною порубкою, вирішується в кожному конкретному випадку окремо, з огляду на всі обставини справи. У зазначеній постанові Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 № 17 стосовно цього наголошується, що «суди повинні враховувати не тільки кількісні та вартісні критерії, а й інші обставини, що мають значення для вирішення цього питання».

При розмежуванні незаконної порубки лісу як адміністративного проступку від кримінального злочину, можна виділити три умовні підходи, що використовуються для визначення істотності шкоди, а саме:

- 1) соціальний;
- 2) екологічний;
- 3) матеріальний.

Соціальний підхід ґрунтується на тому, що великі нелегальні порубки негативно впливають на стан лісів як природної системи, порушуючи умови життєдіяльності людей, погіршують стан довкілля, таким чином завдаючи істотної шкоди. Цей підхід досить рідко застосовується в слідчосудовій практиці.

Екологічний підхід базується на принципі кримінального права, згідно з яким заподіяна екологічна шкода може оцінюватись не тільки в матеріально-грошовому еквіваленті, а й з позицій негативного впливу на довкілля. Такий вплив не може мати об'єктивної матеріальної оцінки. Загальновідомо, що завдана незаконною порубкою екологічна шкода більш небезпечна, ніж матеріальна, адже останню завжди можна відшкодувати. Цей підхід також рідко застосовується в слідчо-судовій практиці.

Матеріальний підхід ґрунтується на тому, що незаконна порубка заподіює істотної шкоди економічним інтересам держави та виявляється в грошових збитках. До економічних збитків від незаконних порубок відносять:

- вилучення в держави вартості пошкодженої або знищеної деревини;
- недоотримання доходів від використання деревини, яку лісокористувач мав реальну можливість одержати;
- витрати на лісовідновлення зрубаних лісових ділянок;
- витрати на прибирання порубкових решток тощо.

Розмежування злочинів від адміністративних правопорушень проводиться згідно із затвердженими таксами, що діють на час виявлення порушення. Про це йдеться в п. 18 постанови Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 № 17.

Нині діють три постанови Уряду, відповідно до яких визначається шкода, завдана незаконною порубкою дерев, а саме:

- 1) постанова Кабінету Міністрів України «Про розміри компенсації за добування (збирання) та шкоду, заподіяну видам тварин і рослин, занесеним до Червоної книги України» від 01.06.1993 № 399. Ця постанова

застосовується, коли має місце порубка червонокнижних дерев і чагарників¹;

2) постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної порушенням природоохоронного законодавства у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України» від 21.04.1998 № 521. Ця постанова застосовується при виявленні фактів незаконних рубок або пошкодження деревних видів рослин до ступеня припинення росту на заповідних територіях і об'єктах²;

3) постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу» від 23.07.2008 № 665. Цей нормативний акт є найбільш вживаним у практиці лісової охорони та екологічних інспекцій, оскільки визначає такси для обрахунку шкоди, завданої незаконними рубками, що вчинені юридичними й фізичними особами в лісах різних категорії (крім лісів, що занесені до Червоної книги України, а також тих, що ростуть на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, інших особливо охоронюваних лісів і лісових ділянок)³.

Визначення відновної вартості зелених насаджень у містах та інших населених пунктах, які стоять на обліку в органах місцевого самоврядування, самостійно експертами-товарознавцями не проводиться. Проведення такого роду досліджень здійснюється фахівцями місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, управліннь благоустрою, комунального обслуговування та інженерного захисту територій на підставі таких законодавчих актів:

— Закону України від 06.09.2005 № 2807-IV «Про благоустрій населених пунктів»⁴;

— постанови Кабінету Міністрів України від 01.08.2006 № 1045 «Про затвердження Порядку видалення дерев, кущів, газонів і квітників у населених пунктах»⁵;

¹ Див.: Про розміри компенсації за добування (збирання) та шкоду, заподіяну видам тварин і рослин, занесеним до Червоної книги України : постанова Каб. Міністрів України від 01.06.1993 № 399 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/399-93-п>.

² Див.: Про затвердження такс для обчислення розміру відшкодування шкоди, заподіяної порушенням природоохоронного законодавства у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України : постанова Каб. Міністрів України від 21.04.1998 № 521 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/521-98-п>.

³ Див.: Про затвердження такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної лісу : постанова Каб. Міністрів України від 23.07.2008 № 665 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/665-2008-п>.

⁴ Див.: Про благоустрій населених пунктів : Закон України від 06.09.2005 № 2807-IV // Відом. Верхов. Ради України. — 2005. — № 49. — Ст. 517 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2807-15>.

⁵ Див.: Про затвердження Порядку видалення дерев, кущів, газонів і квітників у населених пунктах : постанова Каб. Міністрів України від 01.08.2006 № 1045 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1045-2006-%D0%BF>.

— наказу Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 12.05.2009 № 127 «Про затвердження Методики визначення відновної вартості зелених насаджень»¹.

Оскільки відповідно до зазначених постанов Уряду обрахунок шкоди, завданої самовільними рубками, проводиться лише відповідними фахівцями екологічних служб, лісових господарств, а саме за матеріалами лісовпорядкування, таксаційного виділу на підставі регламентованих такс, то розрахунок шкоди, завданої самовільними рубками, не належить до компетенції експертів-товарознавців. При цьому в межі компетенції експертів-товарознавців входить оцінювання товарної деревини та визначення шкоди за ринковими цінами в справах щодо крадіжок (привласненні, розтраті тощо) уже зрубаної та оприбуткованої деревини (деревина відповідно до сортментів товарних таблиць, що перебуває у власності підприємств і в такому стані вважається товарно-матеріальною цінністю)².

У грудні 2015 р. співробітниками Харківського НДІСЕ завершено науково-дослідну роботу за темою «Методичні рекомендації з визначення вартості рослин певних видів при проведенні судово-товарознавчих експертиз», у якій уперше чітко сформульовані такі дефініції як предмет, завдання, об'єкти дослідження, визначені межі компетенції експертів при призначенні та проведенні товарознавчих експертиз і комплексних судово-біологічних та товарознавчих досліджень з оцінювання рослин певних видів. Окремий розділ цих методичних матеріалів присвячений вирішенню проблемного питання з оцінювання зелених насаджень лісних господарств, зелених насаджень у містах та інших населених пунктах³, де наведено опис та товарні характеристики найбільш розповсюджених дерев промислових порід, а саме: хвойних порід, таких як модрина, сосна, ялина, ялиця, кедр та інші; листяних кільце-судинних порід, таких як дуб, ясен, в'яз, каштан, фісташка; листяних розсіяно-судинних порід, таких як береза, тополя, вільха, клен, груша, самшит, горобина, ліщина та ін. У Методичних рекомендаціях із визначення вартості рослин певних видів при проведенні судово-товарознавчих експертиз, з метою визначення ринкової вартості та неринкових видів вартості зелених насаджень (дерев, чагарників, квітів), розглянуті алгоритми проведення досліджень залежно від обставин справи. Наведені варіанти використання витратного, дохідного та порівняльного

¹ Див.: Про затвердження Методики визначення відновної вартості зелених насаджень : наказ М-ва з питань житлово-комунального господарства України від 12.05.2009 № 127 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0549-09>.

² Див.: *Сторчоус О.* Кримінальна відповідальність за самовільні порубки лісу : навч. посібник / О. Сторчоус. — К. : ВАІТЕ, 2012. — 116 с.

³ Див.: Методичні рекомендації з визначення вартості рослин певних видів при проведенні судово-товарознавчих експертиз : звіт про НДР (заключ.) / МЮУ, Харків. НДІСЕ ; кер. А. І. Лозовий ; викон. О. С. Донцова [та ін.]. — № ДР 0114U001648. — Х., 2015. — 132 с.

методичних підходів, передбачених для оцінювання майна згідно з Національним стандартом № 1¹.

За результатами науково-дослідної роботи з цього проблемного питання визначено, що в справах стосовно крадіжок уже зрубаної та оприбуткованої деревини, про пошкодження зелених насаджень (саджанців) товарознавча експертиза проводиться з визначення ринкової вартості товарної деревини (саджанців), ринкової вартості робіт та послуг з її отримання або вирішується питання з визначення розміру матеріальної шкоди, завданої власнику пошкоджених зелених насаджень, за ринковими цінами, які склалися на досліджуваній вид продукції.

Таким чином, наведені роз'яснення та обмеження сприятимуть уніфікації процесу призначення й проведення судових товарознавчих експертиз (експертних досліджень) стосовно визначення вартості зелених насаджень лісних господарств, зелених насаджень у містах та інших населених пунктах.

ОСОБЕННОСТИ НАЗНАЧЕНИЯ И ПРОВЕДЕНИЯ ТОВАРОВЕДЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ ПО ОПРЕДЕЛЕНИЮ СТОИМОСТИ ЗЕЛЕННЫХ НАСАЖДЕНИЙ

Донцова О. С.

Рассмотрены методические подходы к решению проблем, которые возникают в экспертной практике при назначении и проведении судебно-товароведческих экспертиз по определению стоимости зеленых насаждений лесных хозяйств, зеленых насаждений в городах и других населенных пунктах.

Ключевые слова: судебно-товароведческая экспертиза, определение стоимости зеленых насаждений, рубка леса, границы компетенции эксперта.

FEATURES OF SCHEDULING AND CARRYING OUT MERCHANTISING RESEARCHES ON DETERMINATION OF GREEN PLANTATIONS COST

Dontsova O. S.

The methodical approaches for solving problems which arise in expert practice in scheduling and conducting forensic merchandising examination to determine the green plantations cost are considered. Since, under the provisions of the Government, the evaluation of harm caused by self-willed lumbering is carried out only by appropriate specialists of environmental services, forestries, namely, on the materials of forest inventory, taxation allocation on the basis of regulated taxes, the calculation of the harm caused by self-willed lumbering does not belong to the competence of the experts-commodity researchers. At the same time, the scope of their competence includes evaluation of commodity wood and determination of harm on the market price in cases of thefts (appropriation, embezzlement and so on) of the wood (wood according to the assortment of commodity tables, which is in the enterprises ownership and in such kind presents com-

¹ Див.: Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав»: постанова Каб. Міністрів України від 10 верес. 2003 р. № 1440 // Офіц. вісн. України. — 2003. — № 37. — Ст. 1995.

modity and material assets) which is already felled and record as received. In the methodical recommendations developed during research work on the evaluation of plants value of certain kinds in carrying out forensic merchandising examination with the aim to determine the market value and non-market types value of green plantations (trees, shrubs, flowers), algorithms for conducting researches depending on the circumstances of the case are proposed. The variants of use of cost-based, profitable and comparative methodological approaches envisaged for evaluation of the property according to the National Standard number 1 are presented. In cases on theft of already felled wood and the wood record as received, on the damage of green plantations (seedlings), merchandising examination is carried out to determine the market value of marketable wood (seedlings), the market value of works and services for their production. Given explanations and restrictions will facilitate unification of the process of scheduling and carrying out forensic merchandising examination regarding evaluation of green plantations.

Keywords: forensic merchandising examination, determination of green plantations cost, lumbering, boundaries of expert competence.